

Motion till riksdagen 2024/25:3327

av Fredrik Lundh Sammeli m.fl. (S)

med anledning av prop. 2024/25:86 Bättre förutsättningar för besöksnäringen i fråga om småskalig produktion av alkoholdrycker

Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen avslår regeringens proposition 2024/25:86 Bättre förutsättningar för besöksnäringen i fråga om småskalig produktion av alkoholdrycker.

Motivering

Regeringen föreslår att småskalig s.k. gårdsförsäljning tillåts i Sverige. De bedömer att det är förenligt med EU-rätten att införa försäljning direkt från producent till konsument samtidigt som detaljhandelsmonopolet värnas. Begränsningar införs dock för att begränsa försäljningen och för att själva besöket snarare än försäljningen ska stå i centrum. Regeringen föreslår därför bl.a. krav på tillstånd för gårdsförsäljning och att alkoholdryckerna ska vara egentillverkade.

Socialdemokraternas utgångspunkt är att Sverige fortsatt behöver en restriktiv alkoholpolitik för att värna folkhälsan.

Den medicinska forskningen har klarlagt tydliga samband mellan alkohol och många allvarliga sjukdomar som cancer, hjärt-kärlsjukdomar och depressioner. Alkoholkonsumtion ökar även förekomsten av olycksfall och våld, inte minst våld i nära relationer och otrygga levnadsvillkor. Det innebär stort lidande för dem som drabbas, för närstående och för de barn som är särskilt utsatta. Det innebär också mycket stora ekonomiska kostnader för samhället.

Syftet med Systembolagets detaljhandelsmonopol är att bidra till förbättrad folkhälsa, dels genom att privata vinstintressen med detaljhandel utesluts, dels genom begränsning av tillgängligheten. Systembolaget har dessutom ett viktigt uppdrag att informera om alkoholens skadeverkningar.

Socialdemokraterna har varit noga med att alla politiska förslag rörande alkoholförsäljning utanför Systembolaget måste utformas i förenlighet med monopolets grundprinciper. Sverige får inte försätta sig i en situation där vi genom oförsiktiga lagändringar överlämnar beslutsbefogenhet över svensk alkoholpolitik till EU-domstolen. Då Sverige sedan EU-inträdet lyder under EU-rätten kan ett utfall där EU-domstolen gör en annan tolkning än regeringen leda till att hela det svenska monopolat äventyras.

Regeringens förslag baseras på den utredning som tillsattes av den tidigare socialdemokratiska regeringen, som en del av januariavtalet, i november 2020. Som direktiven till utredningen var formulerade fick utredningen endast lämna sådana förslag som var förenliga med det svenska detaljhandelsmonopolet. Under utredningsarbetet och efter att förslagen presenterats pekade dock tunga instanser på att förslagen, trots detta, var förknippade med stora risker. Flera av utredningens experter, bl.a. Systembolaget, lämnade också särskilda yttranden för att man ansåg att utredningens rättsliga analyser och slutsatser var felaktiga.

Lagrådet konstaterade i sitt yttrande över lagrådsremissen att rättsläget får anses oklart eller osäkert. Lagstiftningen öppnar en ny försäljningskanal i Sverige som inte småskaliga tillverkare i andra EU-länder får tillgång till. Frågan är därmed om det kan anses vara ett förbjudet handelshinder och hur det kan påverka detaljhandelsmonopolet. I sitt yttrande pekar de vidare på att såväl utredningen som lagförslaget bygger sin analys på en jämförelse med den finska versionen av gårdsförsäljning, men konstaterar att det är osäkert om detta är en jämförelse som håller ur EU-rättsligt perspektiv. Avslutningsvis pekar Lagrådet på att det finns osäkerheter kring möjligheterna att ”backa bandet” ifall Sverige skulle förlora i EU-domstolen.

Tunga remissinstanser, bl.a. Systembolaget, IOGT-NTO, Folkhälsomyndigheten och Göteborgs tingsrätt, menar att lagförslaget inte är förenligt med EU-rätten och att detta i förlängningen riskerar att leda till att det svenska detaljhandelsmonopolet faller.

Som en följd av den rättsliga osäkerheten gjordes en intern rättsutredning inom Socialdepartementet. Socialdepartementets samlade bedömning var att utredningens förslag ”inte uppfyller utredningens direktiv att monopolat ska vara säkrat”.

Vidare kan utredningens slutsats att det är möjligt att ”backa bandet” på goda grunder ifrågasättas. EU-rätten kräver att monopolregleringar motiveras utifrån ett allmänintresse och att motiveringen förankras i en systematisk och konsekvent lagstiftning. En återreglering efter prövoperiod skulle mycket väl kunna bedömas som ett ”nytt” monopol – något som sannolikt inte skulle godkännas enligt gällande EU-rätt.

Sammantaget är det föreliggande förslaget förknippat med en stor risk för att beslutsbefogenheterna över svensk alkoholpolitik överlämnas till framtida domstolsprocesser. Den europeiska vinnäringens branschförening Comité Européen des Entreprises Vins skrev redan i sitt remissvar att de noggrant bevakade den svenska processen utifrån att en ordning där internationella produkter inte inkluderas skulle bryta mot artikel 34 i FEUF. Branschföreningen sade sig vara beredd att driva process mot Sverige vid ett genomförande av Gårdsförsäljningsutredningens förslag om det inte utvidgas till att också omfatta andra EU-länders leverantörer av motsvarande drycker. Det finns, som Socialdemokraterna bedömer det, inget i regeringens justeringar av utredningens förslag som garanterar att EU-domstolen vid en prövning går på Sveriges linje.

Socialdemokraterna menar att det finns andra sätt att tillgodose de småskaliga producenternas önskemål om bättre möjligheter till marknadsföring och försäljning av deras produkter och för att gynna besöksnäringen än det förslag som nu ligger på

riksdagens bord. En modifierad form av gårdsförsäljning skulle kunna införas inom ramen för Systembolagets detaljhandelsmonopol och utan risk för framtida EU-rättsliga processer. Socialdemokraterna har exempelvis föreslagit att Systembolaget kan införa ett särskilt gårdsförsäljningssortiment och en särskild digital infrastruktur för köp och leverans i samband med besök hos lokala producenter. Man skulle också kunna pröva en ordning där lokala producenter tillåts agera ombud åt Systembolaget och därmed möjliggöra direktleverans. Denna och andra åtgärder är möjliga att införa utan att det äventyrar förutsättningarna för att upprätthålla det svenska detaljhandelsmonopolet på kort eller på lång sikt.

Fredrik Lundh Sammeli (S)

Yasmine Bladelius (S)

Anna Vikström (S)

Karin Sundin (S)

Mikael Dahlqvist (S)

Gustaf Lantz (S)

Dzenan Cisija (S)